

Studieplan

Invasiva främmande växter

Innehåll

Förord	3
Vad är en studiecirkel?	4
Några grundregler	4
Tips inför din studiecirkel	5
Träff 1: Vad är en invasiv främmande art?	6
Träff 2: Vilka är de invasiva främmande arterna?	10
Träff 3: Bekämpning och hantering	11
Hur kan man lära sig mer?	13
Anteckningar	14

Förord

Genom historien har människan rest världen över och fört med sig växter och frön – ofta för att tillföra något nytt och exotiskt i trädgården. Då har frågan ofta handlat om: "Kommer växten att ta sig och överleva här i Norden?". Nu måste vi i stället ställa frågan om växten kan innebära en fara för vår natur. När dessa icke-inhemiska arter slår rot i det nya ekosystemet och börjar orsaka problem blir de kända som invasiva främmande arter.

Invasiva främmande växter är arter som under historisk tid inte har förekommit naturligt i vårt land, utan som har förts in i något skede av oss människor avsiktligt eller oavsiktligt. När växter börjar sprida sig fritt, utanför trädgården, uppstår stora problem, inte minst för den biologiska mångfalden.

Fritidsodlingens Riksorganisation, FOR, har tillsammans med de motsvarande organisationerna i Norge och Danmark, norska Hageselskapet och danska Haveselskabet, drivit ett nordiskt informationsprojekt *Invasiva främmande växter i våra trädgårdar*, med stöd från Nordiska ministerrådet.

Målet med projektet, som avslutades i september 2020, var främst att öka kunskapen om invasiva främmande växter bland fritidsodlare och tomtägare i Norge, Danmark och Sverige. Särskilt fokus har legat på igenkänning och bekämpning av de olika arterna och förståelse för deras negativa effekter på den inhemska biologiska mångfalden.

Den här studieplanen är en fortsättning på det arbetet. Genom att gå en studiecirkel kan man lära sig mer om invasiva främmande arter och hur vi tillsammans kan se till att de inte sprider sig mer.

Studie
främjandet

Januari 2020

Författare: Bibbi Bonorden

Projektledare: Bibbi Bonorden

Grafisk form: Anna Lillkung

Illustrationer: Lizzie Harper

Foto: Mostphotos

Producerad för Studieförbundet i

samarbete med FOR.

studieforamjandet.se

Vad är en studiecirkel?

Studiecirkeln är en unik lärandeform med lång historia i Sverige. Idén bakom studiecirkeln är lika enkel som genial: en studiecirkel är en liten grupp människor som samlas av eget intresse för att lära sig tillsammans – av och med varandra.

Att starta en studiecirkel kostar ingenting och studiecirkeln kan handla om nästan vad som helst. Det är deltagarna själva som tillsammans planerar studiecirkelns upplägg. En studiecirkel präglas av ett demokratiskt synsätt. Det betyder att alla som deltar bidrar med sina synpunkter, analyser och idéer.

Vi på Studieförbundet kan hjälpa er med studiematerial, lokaler, utrustning, utbildning, digitala läromedel, coachning och mycket mera. Vi har ett stort nätverk och erbjuder kunskap och erfarenhet inom många områden – framför allt inom våra profilområden natur, djur, miljö och kultur.

Studieförbundet är ett av tio studieförbund som får ekonomiskt stöd av stat, landsting och kommun. Vi får stöd för att för att alla över 13 år ska ha möjlighet att, tillsammans med andra, dela och utveckla ny kunskap genom hela livet. Det kallas för folkbildning.

Några grundregler

Det finns vissa grundregler för studiecirkel som är bra att känna till. Reglerna finns för att det är viktigt att kunna se att det ekonomiska stödet som subventionerar folkbildningen går till rätt ändamål.

- **En studiecirkel måste ha minst 3 deltagare som är över 13 år**
- **Studiecirkeln måste ha minst 3 träffar**
- **Varje deltagare måste närvara vid någon av de 3 första träffarna**
- **En studiecirkel måste omfatta minst 9 studietimmar**

I varje studiecirkel utses någon av deltagarna till cirkelledare. Som cirkelledare behöver du inte vara expert i ämnet eller ha svar på alla frågor. Din roll är att leda cirkeln framåt och se till att alla kan framföra sina synpunkter och påverka arbetet. Cirkelledaren är också den som håller kontakten med Studieförbundet.

Som ny cirkelledare får du ett introduktionssamtal där vi bland annat berättar vad Studieförbundet kan hjälpa till med. Du blir också inbjuden till att gratis delta i Studieförbundets ledarutvecklingsprogram.

Tips inför din studiecirkel

Denna studieplan hjälper er, med folkbildningens metod, på vägen mot ökad kunskap om de invasiva främmande växterna, så att den blir en värdefull kunskapsresa för alla medlemmar i föreningen.

Studieplanen kompletteras med ett artefaktblad om invasiva främmande växter.

Delaktighet och bra stämning i gruppen

Skapa förutsättningar för och låt alla i gruppen vara delaktiga i samtalen. Tänk på att människor fungerar olika i grupp. Vissa behöver t.ex. mer tid att tänka innan de pratar än andra. Försök att inkludera alla och var observanta på hur mycket plats olika personer tar. Låt alla prata till punkt och se till att lyssna till punkt.

Uppmuntra också varandra. Det är bra att inleda varje träff med en runda där alla får komma till tals, till exempel genom att följa upp föregående träff.

Studiematerial

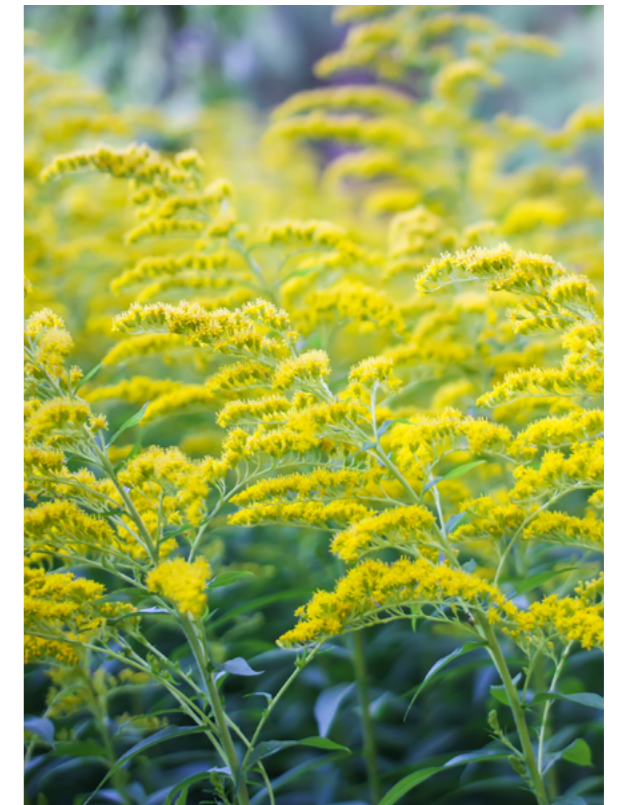
Allt studiematerial hittas på www.for.se. Gå gärna igenom det på övergripande nivå innan första träffen.

Tips inför första träffen

Under första träffen kan det vara bra att stämma av och göra följande saker:

- Utse en cirkelledare som håller kontakten med Studieförbundet.
- Utse en sekreterare som dokumenterar det ni beslutar och gör. Ni kan också ha ett roterande system med en ny sekreterare vid varje träff.
- Boka in mötesdagar i god tid.

- Bestäm ungefär hur många gånger ni ska träffas, hur ofta, vilken tid och var. Se till att det finns utrymme för fördjupning av diskussioner. Tre studietimmar à 45 minuter plus 15 minuters fikapaus är ett förslag. Blanda teoriträffar inomhus med rundvandringar i områden där invasiva främmande växter kan finnas.
- Fikapausen är viktig för reflektion, diskussion och trivsel. Gör ett fikaschema över vem som fixar.
- Bestäm vad ni har för rutiner angående anmälan av förhinder.
- Gå igenom mål och förväntningar på cirkeln.

Höstgullris. Foto: Mostphotos.

Träff 1: Vad är en invasiv främmande art?

Det är viktigt att kunna identifiera de invasiva främmande växterna som finns och som kan vålla problem både i den egna trädgården men framför allt när de sprids utanför staketet. Det är också viktigt att förstå varför det utgör ett hot mot den biologiska mångfalden och våra ekosystem. Den första träffen ger en introduktion till invasiva främmande arter. Samtidigt får ni som deltar presentera er för varandra och gå igenom vilka mål ni har med studiecirkeln.

Presentation

Gör en presentationsrunda så att alla i studiecirkeln får presentera sig för varandra. Utgå från följande:

- Berätta vem ni är och varför ni valt att delta i den här studiecirkeln.
- Berätta vad ni har för mål med studiecirkeln och vad ni vill få ut av den.

Jättebalsamin. Foto: Mostphotos.

Ni kan med fördel också gå igenom upplägget för studiecirkeln och praktiska detaljer gällande exempelvis hur ofta ni ska träffas (se Första träffen, s. 5).

Introduktion till invasiva främmande arter

Invasiva främmande arter rankas som ett av de största hoten mot den biologiska mångfalden. Vår tids miljöförändringar, klimatförändringar och ändrad markanvändning kan tillsammans med invasiva främmande arter bli ett hårt slag för den biologiska mångfalden.

Vi, alla människor på jorden, är beroende av mat, rent vatten och ren luft. För att få tillgång till det krävs att alla olika biologiska processer, som fotosyntesen i de gröna växterna, nedbrytningarna i jorden, vattenregleringen i skogslandskapet och pollineringen av växter och grödor fungerar. 90 procent av alla vilda blomväxter behöver insekternas hjälp med pollinering, det vill säga befruktning. Utan pollinatörer hotas växtligheten och utan växtlighet hotas pollinatörerna. Pollineringen är därför väsentlig för att vi ska få mat.

Biologisk mångfald är samlingsbegreppet som innefattar allt det här, all variation av arter och naturtyper som finns på jorden för att få de olika ekologiska processerna att samspela och fungera. Sverige har, liksom många andra länder, förbundit sig till ett avtal att vårda den biologiska mångfalden och nyttja den på ett uthålligt sätt så att den inte förstörs eller tar slut och därmed innebär en risk för mänskligheten.

På flera håll i landet har de invasiva främmande arterna tagit över och konkurrerat ut våra naturligt förekommande växter och är ett stort hot mot den biologiska mångfalden. Ett bra exempel är

blomsterlupinen, *Lupinus polyphyllus*, som tagit över vägrenar längs många vägar. Görs inget för att förhindra blomsterlupinens framfart kan den påverka vegetationen på grund av sin förmåga att binda kväve och gödsla marken. Ängsväxter som tidigare växte på slåtterängar och kulturbeteshagar har hittat nya växtplatser i torra, grusiga och näringsfattiga vägrenar som hålls öppna.

När blomsterlupinen får fäste längs vägrenarna breder den ut sig och tränger bort ängsväxterna. Blomsterlupinen attraherar också humlor och bin som då inte pollinerar de inhemska växterna.

Jättebalsamin, *Impatiens glandulifera*, som också är populär bland pollinatörer kan breda ut sig i mycket stora bestånd på flera hundra kvadratmeter. När sedan växten vissnar på hösten finns det ingen annan markvegetation kvar så som gräs och buskar som binder jorden vilket leder till att jorden eroderar. Detta innebär att jord blåser bort, spolats iväg eller rasar vilket kan leda till jorderosion längs vattendrag vid höga flöden under vinterhalvåret.

Vad säger regelverket?

För att skydda miljön och samhället mot invasiva främmande arter antogs år 2015 en EU-förordning (1143/2014) som fastställde vilka skyldigheter medlemsländerna måste vidta för att förhindra att invasiva främmande arter kommer in i EU och bekämpa de arter som redan finns här. Förordningen innebär att det är förbjudet att importera, sälja, odla, föda upp, transportera, använda, byta, slänga i naturen.

Jätteloka. Foto: Mostphotos.

Diskussion:

- Gå igenom vilka invasiva främmande arter som var och en i gruppen har stött på och var?
- Har ni märkt några förändringar gällande invasiva arter under de senaste åren, t.ex. gällande deras utbredning eller hur de omtalas i bl.a. media?
- Gå in på www.fyndkartor.artfakta.se och se vilka invasiva främmande växter som rapporterats i ditt närområde. Gå igenom hur man kan rapportera in invasiva främmande växter som man hittar.

Till nästa gång:

- Gå en promenad i ditt närområde, både i bostadsområdet och i naturen. Se vilka invasiva främmande växter du hittar. Beskriv hur du tror att växten har spridit sig just hit och uppskatta hur stort område som växten spridit sig på.

JÄTTELOKA
Heracleum mantegazzianum

GUL SKUNKKALLA
Lysichiton americanus

VRESROS
Rosa rugosa

JÄTTEBALSAMIN
Impatiens glandulifera

BLOMSTERLUPIN
Lupinus polyphyllus

PARKSLIDE
Reynoutria japonica

Träff 2: Vilka är de invasiva främmande arterna?

Den andra cirkelträffen handlar om vilka de invasiva främmande arterna är. Under den här träffen kommer ni också prata om hur man kan förhindra dessa växters spridning.

Att förbereda innan träffen

Läs igenom valda arttexter som finns att ladda ner från www.for.se. Det går bra att dela upp växterna på fler träffar. Det väljer ni själva.

Inledning

- Reflektioner från förra träffen. Tankar/funderingar efter träffen?
- Gå igenom valda växter som ni läst om på FOR:s hemsida. Vilka kännetecken har växterna? Hur identifierar man dem? Vilken ståndort samt påverkan i naturen har de?

Vilka är de invasiva främmande arterna?

Sveriges definition av invasiva främmande arter är: "Invasiva främmande (efter år 1800) arter är främmande arter som med människans hjälp medvetet eller omedvetet spridits utanför sitt naturliga utbredningsområde och i sin nya miljö ställer till problem för ekosystemen, människors hälsa eller för ekonomin" (Naturvårdsverket).

EU-listade invasiva främmande arter som redan finns i naturen i Sverige och är förbjudet att sprida, köpa och odla i sin trädgård är:

- Gul skunkkalla, *Lysichiton americanus*
- Jättebalsamin, *Impatiens glandulifera*
- Jätteloka, *Heracleum mantegazzianum*
- Sidenört, *Asclepias syriaca*
- Tromsölöka, *Heracleum persicum*
- Japansk humle, *Humulus japonicus*, (tidigare *H. scandens*)

- Gudaträd, *Ailanthus altissima*
- Kabomba, *Cabomba caroliniana* (dammväxt)
- Smal vattenpest, *Elodea nuttallii* (dammväxt)

Invasiva främmande växter som Naturvårdsverket analyserar och som eventuellt kommer att ingå i en nationell lista och därmed också bli förbjudna att ha i trädgården är:

- Blomsterlupin, *Lupinus polyphyllus*
- Parkslide, *Fallopia japonica*
- Sibiriskt fetblad, *Phedimus hybridus*
- Kaukasiskt fetblad, *Phedimus spurius*
- Vresros, *Rosa rugosa*
- Strandkotula, *Cotula coronopifolia*
- Spärroxbär, *Cotoneaster divaricatus*
- Sykomorlönn (tysklönn), *Acer pseudoplatanus*

Andra problematiska växter som sprider sig snabbt och i framtiden kan komma att hamna på listan är:

- Höstgullris, *Solidago gigantea*
- Kanadensiskt gullris, *Solidago canadensis*
- Glanshägg, *Prunus serotina*
- Vintergröna, *Vinca minor*

Diskussion:

- Vilka växter hittade vi naturen?
- Vilka biotoper finns i vårt närområde och vilka växter kan medföra en risk mot den biologiska mångfalden om växten får fäste där?
- Vad kan vi själva göra för att minska spridningen av invasiva främmande växterna?
- Vilka växter kan vi missta för respektive art?
- Vilka ersättningsväxter kan vi tipsa varandra om?

Till nästa gång:

- Vad kan vi själva göra för att minska spridning av invasiva främmande arter?

Träff 3: Bekämpning och hantering

Den tredje träffen fokuserar på bekämpning och hantering av invasiva främmande arter. Under den här träffen lär ni er mer om vad man får och inte får göra som enskild person i förhållande till invasiva arter.

Att förbereda inför träffen

Läs igenom valda arttexter (som ni inte läst tidigare) på www.for.se.

Inledning

- Reflektioner från förra gångens träff. Tankar/funderingar efter träffen?
- Gå igenom de valda växter som ni läst om. Diskutera de olika bekämpningsmetoderna och strategierna i förhållande till växterna.
- Diskutera erfarenheter och svårigheter av att bekämpa invasiva arter.

Tips! Om ni vill kan ni träffas i naturen för att bekämpa en växt, t.ex. en blomsterlupin eller jättebalsamin.

Blomsterlupiner. Foto: Mostphotos.

Bekämpning och hantering av invasiva växter

Naturvårdsverket är tillsammans med Hav- och vattenmyndigheten den ansvariga nationella myndigheten för invasiva främmande arter. Enskilda personer omfattas av ansvaret att följa de förbud som gäller för EU-förtecknade arter; förbud att importera, sälja, transportera, använda, byta, tillåta reproduktion av, odla eller släppa ut dessa arter i naturen. Det innebär bland annat att du inte får låta EU-förtecknade arter växa i din trädgård eller byta dessa med dina bekanta.

Allmänheten spelar en stor roll i uppmärksammandet av förekomsten av invasiva främmande arter bland annat genom direktkontakt med myndigheter eller via

rapportering till något av de inrapporteringssystem som finns, t.ex. www.invasivaarter.nu.

Som fastighetsägare är du redan i dag skyldig att bekämpa och utrota EU-listade växter, vilket kan vara förenat med mycket arbete och stor kostnad. Fastig-

hetägaransvaret gäller alla – privatpersoner (t.ex. de som har trädgård), kommunala och statliga fastighetsägare, och bolag som äger någon form av nyttjanderätt, som t.ex. en kolonilott kan ha ett ansvar för att invasiva främmande arter på fastigheten.

Om en fastighetsägare eller nyttjanderättshavare fått kännedom om att det förekommer en listad art på deras fastighet är denne skyldig att bekämpa arten. Denna skadlighet gäller i alla typer av miljöer, både odlad miljö som produktionsmark för skogsbruk, jordbruk och trädgårdar, men också orörd naturmiljö.

Gemensamt för alla invasiva främmande växter är att de snabbt förökar sig. En alltför vanlig spridningsorsak beror på dumpning av trädgårdsavfall i naturen eller att trädgårdsavfallet har transporterats i öppet släp till kommunala återvinningsstationer och avsiktligt tappats längs vägen. Enligt undersökning är det närmare 10 % av trädgårdsägare som dumpar sitt växtavfall i naturen. Vanligt förekommande är att dumpas växtavfall utanför sin tomt, t.ex. på en allmänning.

Gul skunkkalla. Foto: Mostphotos.

Växtmaterial ska alltid transporteras i hela, slutna förpackningar. Väl på återvinningen är det oerhört viktigt att växtavfallet läggs i en container för brännbart. Inte heller alla återvinningsstationer tar emot invasivt växtmaterial. Hör därför alltid efter vad som gäller i förväg. Växtmaterial kan med fördel också eldas på växtplatsen när det inte råder eldningsförbud. Anledningen till att invasivt växtmaterial inte ska läggas på komposten är för att frön, rot och växtdelar kan leva kvar i många år och sedan spridas vidare när den komposterade jordmassan används i trädgårdar eller andra ytor.

Diskussion:

- Vilka lärdomar har vi fått om dumpning av växtavfall i naturen?
- Vad kan vi själva göra för att minska spridningen av de invasiva växterna utifrån ett bekämpnings- och hanteringsperspektiv?
- För att stoppa spridning och utrota invasiva främmande arter krävs strategiplaner för hur man ska gå tillväga. Skapa en plan tillsammans, men gör också individuella planer för den eller de arter ni har på tomt eller på ett gemensamt område, t.ex. koloniområde eller samfällighet.
- Diskutera vilka punkter som är viktiga att tänka på och vilken kunskap som krävs för att lyckas.

Avslutning och utvärdering

När ni är klara med den tredje träffen är det bra om ni utvärderar och diskuterar fortsatt engagemang.

- Utvärdera studiecirkeln genom att låta var och en berätta vad som varit bra/mindre bra? Vad kan göras bättre nästa gång? Nådde ni era mål?
- Finns det ett intresse av fortsatt engagemang, t.ex. genom att fortsätta eller starta en ny studiecirkel? Hur kan ni fortsätta lära er och bekämpa invasiva främmande arter framöver?

Vintergröna. Foto: Mostphotos.

Hur kan man lära sig mer?

Starta ny studiecirkel

Om du vill fördjupa dina kunskaper inom ett visst ämnesområde som den här studiecirkeln bara diskuterade ytligt, kan du starta en ny studiecirkel. Ta då kontakt med Studieförbundet på din ort, så hjälper vi dig att komma igång.

Du hittar också ett brett utbud av arrangemang och kurser inom trädgård, odling, fågelskådning, miljö och klimatfrågor på studieforamjandet.se.

FOR är 20 organisationer med inriktning mot fritidsodling. Därmed är nästan alla rikstäckande ideella föreningar som huvudsakligen rekryterar fritidsodlare anslutna till FOR. Medlemsföreningarna har tillsammans över 75 000 medlemmar och det finns ingen

annan organisation som på liknande sätt kan sägas företräda fritidsodlingen.

Med studiecirkeln form blir det lätt att göra rätt på smarta sätt. När vi lär oss tillsammans får vi också kunskaper som vi inte visste att vi ville ha.

Studieförbundet är ett av Sveriges största studieförbund. Studieförbundet är partipolitiskt och religiöst obundna med ett brett utbud av studiecirklar, utbildningar, kulturarrangemang och föreläsningar.

Varje år samlas ett par hundra tusen deltagare i våra studiecirklar och kurser. Kontakta oss så hjälper vi dig vidare. Information och kontaktuppgifter hittar du på studieforamjandet.se.

Studieplanen Invasiva främmande arter

Vill du lära dig mer om invasiva främmande arter? Om vilka de är och hur vi kan hantera dem? Studieplanen Invasiva främmande arter ger grundläggande kunskap om invasiva växter och hur vi som individer och i grupp kan bekämpa dem.

Studieplanen går bland annat igenom vad vi klassar som invasiva arter och hur dessa växter påverkar den biologiska mångfalden, vilka de invasiva främmande växterna är i Sverige/EU och hur vi bör agera för att se till att dessa växter inte sprider sig.

Studieplanen innehåller både faktaunderlag, rekommenderad läsning, förslag på aktiviteter ni i studiecirkeln kan göra och diskussionsfrågor. Studieplanen är framtagen av Fritidsodlingarnas riksorganisation, FOR, och Studieförbundet.

Studieförbundet är ett av Sveriges största studieförbund. Vi är partipolitiskt och religiöst obundna med ett brett utbud av studiecirklar, utbildningar, kulturarrangemang och föreläsningar. Varje år samlas ett par hundratusen deltagare i våra studiecirklar och kurser.

Kontakta oss så hjälper vi er vidare. Information och kontaktuppgifter hittar ni på studieförbundet.se. Välkommen till Studieförbundet!